

podobo“ „Kres“ II. 206; „Vrazovo življenje“ Dom. vaje XXIII. 583 itd.; „O Vrazovi kritiki“ napisao Milivoj Šrepel, ocenil „Zvon“ XII. 450; „Narodne pesmi ilirske“ „Slov. Glasnik“ 1859 str. 32; „Dva vjetriča“ Cvet. slov. poezije 118; „O Vrazovi zapušćini“ v poročilu Matice Slovenske, Letopis 1869. Bleiweisove „Novice“ so često pisale o njem. N. pr. l. 1844., str. 75, poročajo o njegovem „Kolo“; l. 1844., str. 108, „Gusle i tambure“; l. 1853., 371, in l. 1854., 55 in 143, o Vrazovi zapušćini. Dalje o Vrazu samem l. 1854., 91, 122; o Vrazovi svećanosti l. 1880., 377.

Navedel sem nekaj literature, ki mi je bila ravno pri rokah, zbrati bi je bilo mogoče še veliko več. Morda ni za Trubarjem in Prešernom drugega slovenskega pisatelja, ki bi bil tolikokrat obdelavan v slovenski književnosti. Hrvaški pisatelj ne omenja niti enega slovenskega spisa o Vrazu razen Trstenjakovega. Zanimanje za Vraza je opravičeno in narašća še vedno. On je stal v ospredju važnih dogodkov slovenskega in hrvaškega naroda, bil je v osebni živi ali vsaj v tesni pismeni zvezi z vsemi vodilnimi možmi takratnega časa, on ima velike zasluge za hrvaški, pa tudi za slovenski preporod, pa tudi njegova osebnost sama je jako vabljiva. Potomec tužnega Korotana, gojenec bogatega Murskega polja, je vzplamtel ljubezni do svoje domovine ter je hotel zanjo delati in se žrtvovati. Po svojem rojstnem kraju je stal skoraj enako blizu Slovencem in Hrvatom. Mali Štajer je nagibal takrat celo bolj na hrvaško kakor na slovensko stran. Slovenska domovina ni hotela njegovega dela in je odbila vsa njegova vsiljevanja, torej se je obrnil proti hrvaški, ki ga je vabila z bohotnim navdušenjem in strastno kipećim delom. V Zagrebu je bil Vraz v nasprotju z vihravo politiško frazeologijo zagovornik vztrajnega kulturnega dela na književnem polju, nasprotnik Gajev, ki ga je izkušal unićiti; v svojih nazorih in vzorih je stal trdno kot skala neomahljivo do prerane smrti. Nekaj tragićnega je v njegovem življenju, a še bolj tragićna njegova smrt. Potem ko je premagal nasprotja in sredi splošnega razpada sil in bega davnih bojevnikov zbral četo svojih najzvestejših in storil svoje najvećje delo, namreć preosnoval „Matico ilirsko“ ni mogel niti enega trenotka uživati sadov svojega truda, ni mu bilo mogoće niti enkrat priti k seji novega odbora in izdati niti ene številke svojega „Kola“. V trenotku zmage se je moral ukloniti smrti. Življenjepis Vraza, ki sta ga izdali posestrimski „Matici“, naj velja kot poklon njegovemu duhu, prisega zvestobe njegovim vzorom. Blagi rodoljub in goreći idealist naj bi pa našel mnogo posnemovalcev v kulturnem, znanstvenem in književnem delu pri obeh bratskih narodih.

Dr. L. L.

Knezova knjižnica: XVI. zvezek, izdala Slovenska Matica. Uredil dr. Fran Ilešić. Knezova knjižnica bi morala po svoji ideji obsegati cvet slovenskega leposlovja, predstavljati bi morala kulturno višino, na kateri stoji v dotićni dobi slovenska slovestvena umetnost, biti bi morala zrcalo, iz katerega bi odseval naš napredek dotićnega leta in se zrcalile ideje, ki prevladujejo v našem leposlovju. Od Knezove knjižnice pričakuje občinstvo nekaj drugega, kakor pa od knjig zasebnih založnikov, in kritika mora staviti nanjo drugaćne zahteve in rabiti drugaćno merilo.

Letošnja Knezova knjižnica prinaša sledeće ćlanke: Rado Murnik: „Matajev Matija, vesela novela“;

Vojeslav Mole: „Ob stoletju Jurija Slovackega“; C. Golar: „Bratje in sestre v gospodu. Sanje poletnega jutra.“ — Gospod Rado Murnik je naš stari znanec in njegove osebe so stare znanke. V njegovih spisih ni nič one pereće satire, onega žgoćega ironizma, ki se nahaja sicer tako često pri drugih humoristih. V njegovem pripovedovanju je čisti, nekaljeni smeh, on pripoveduje samo zato, da bi se poslušalci smejali. Pri njem je malo notranje humoristike, ki bi izvirala iz vsebine spisa in iz dejanja samega, ampak dovtip je samo zunanji in obstoji samo v načinu pripovedovanja. Ako bi kdo drug z nekoliko drugaćnimi

KROKODIL IZ VIKTORIJE NYANZA

besedami pripovedoval isto stvar, bi postala skoraj popolnoma brez humorja. Ne moremo zahtevati od pisatelja, da bi bil velik v vsakem oziru, ljubše nam mora celo biti, da nam piše v enem oziru kaj dovršenega, bodisi tudi isto pod drugimi oziri brezpomembno, kakor pa da bi bil spis v vsakem oziru srednji, ali celo pod srednjo črto. Način pripovedovanja je pri Murniku na vsak način zanimiv, naravnost dovršen. Posebno mu pa mora biti prišteto v zaslugo, da piše v resnici krasno slovenščino, ima izbran jezik, pozna se, da je vsak stavek dobro premislil in prepilil. Čitatelj bo našel v njem jako veliko še neznanih, lepih slovenskih izrazov in rećel. Iz tega vzroka se more ćitanje Murnikove povesti dijakom le priporoćati. Vsebinsko je pa precej slabejša. Vsa povest obstoji pravzaprav iz

treh med sabo čisto rahlo zvezanih anekdot: Matajev Matija snubi Anko, Matajev Matija gre v ris, Matajev Matija gre v Ljubljano. Bistvene notranje zveze med temi tremi deli ni. Prva anekdota je silno malenkostno razpredena, kar čitatelja v kljub lepemu jeziku zmuči. Edini dovtip obstoji v nerodnem govorjenju telebastega Matajevega Matija iz Telebanovine. Druga in tretja anekdota imata že zelo izrabljeno vsebino. Nerodnost kmetova, ki pride prvič v mesto, se je opisala že jako velikokrat in Murnik nam ni podal veliko novih dovtipov, njegova zasluga je samo, da jih je oblekel v lepo slovensko govornico. Zatelebanost Matajevega Matija je prisiljeno pretirana. Razumemo, da je karikatura, in vsaka karikatura obstoji v pretiravanju značilnih potez, toda tudi to pretiravanje ima gotove meje. Čudna osebnost je berač Andraž Hudopisk, nemogoča celo v karikaturi, obenem pa tudi psihološko neutemeljena. Najslabše in naravnost neokusno je pa ono zborovanje vaščanov na Telebanovem. Niti v sedanjem, niti v polpreteklem času se ne more nobenemu prebivalcu naše dežele zdeti čudno, ako napravi kdo izlet v Ljubljano, bodisi tudi samo iz radovednosti. To ni več karikatura, ker karikatura mora imeti vsaj nekoliko podlage resničnosti. Živa osebnost, popolnoma odbijajoča od drugih, je Matijeva sestra Špela; brez vsake karikature in naravnost iz življenja vzeta je tudi njen mož trgovec Krajan. Ti dve osebi se odbijata ostro od ostalih in tvorita predmet zase, ki bi se lahko obravnaval posebej in razvil obširno.

Gospod Vojeslav Mole nam je orisal poljskega pesnika Slovackega, čigar 100 letnica rojstva se je lansko leto praznovala na Poljskem. Gotovo je bilo primerno, da smo tudi Slovenci dobili enkrat kratek spis o

LADISLAV LUKACZ

Slovackem, čigar senca vstaja v zadnjih časih iz groba in objema vedno bolj Poljsko. O Mickiewiczu se je pisalo med Slovenci že večkrat; že Jeriša nam je prevedel „Sonete krimske“, prevedene imamo nekatere njegove balade, „Gražino“, „Valenroda“ (v rokopisu), prevaja se „Pan Tadeusz“; od Slovackega imamo pa toliko kot ničesar in tudi njegova osebnost

je bila doslej med Slovenci malo znana. „Matica“ je storila dobro, da je rojake ž njim seznanila. Mole je čisto primerno in pravilno ocenil Slovackega, edina pomanjkljivost spisa je njegov premajhen obseg.

Tretja reč — kako bi jo že imenovali? — je spis Cvetka Golarja. To delo se da razumeti samo, ako vzamemo, da je pisatelj v njem hotel podati ka-

GROF KHUEN-HEDERVARY

prej hrvaški ban, sedaj ogrski ministrski predsednik

rikature najmodernejšega slovenskega slovstva in naših pisateljev. „Ein vollständiger Widersinn bleibt gleich geheimnisvoll für Kluge wie für Toren,“ je rekel Mefisto v Goethejevem Faustu. Čitatelj, ki bi se hotel mučiti, da bi iz tega spisa izžl kakšno misel, bi pač slabo uporabil svoj čas in trud. „Bratje in sestre v gospodu“ sanjajo, da jim neka kraljična daje cekine, in potem sanjajo, da pijejo za te cekine in se vesele z dekleti. To pripoveduje menda g. Cvetko Golar na 133 straneh Knezove knjižnice — ako sploh kaj pripoveduje, ker slednjič je tudi mogoče, da ne pripoveduje ničesar, ampak samo kar tako postavlja stavke k stavkom. V tem spisu se kaže drastično, kar opazujemo tudi drugod, da je pri nas formalistika popolnoma ubila predmetnost. Prvi pogoj umetniškega umotvora mora biti predmet sam, to, kar se opisuje, slika, opeva itd., potem šele način, kako se to dela. Grki so imenovali pesnika „poetes“, t. j. stvaritelj, ker on stvari predmete ter jih ljudem predstavlja. Stvariti jih pa mora po vzorih, katere vidi v življenju. Pisatelj mora opazovati življenje in ljudi, mora študirati in delati z razumom, izbirati rabno od nerabnega in slednjič šele predstaviti predmet v primerni obliki. Pri naših modernih pa ni nobenega opazovanja življenja, nobenega študiranja, nobenega kritičnega izbiranja, lepo zaokroženi stavki in umetno zbrane besede brez vsake vsebine in predmeta. Prava umetnost mora biti mogočna, privlačna, ki opaja množice in pretraja veke. Naša moderna umetnost pa, ki obstoji samo v zunanji formalistiki, je slabotna, plaha, ki na prstih šteje pristaše, se boji sveta in življenja, ne ve ničesar o bojih in zmagah, umira, komaj da je zagledala luč sveta. Mnogo lepih stavkov nam je napisal Cvetko Golar v svojem spisu, toda ne vem, če bi mu zmanjkalo kakšnega prsta njegovih rok, ako bi hotel nanje šteti potrpežljive čitatelje, ki bodo do konca prebrali njegovo delo. Življenje je tako široko in globoko.

Vedno novi problemi se odkrivajo, vedno novi položaji nastajajo, povsod se vse giblje, živi, kipi in napreduje. Naša moderna umetnost in naše moderno leposlovje vsega tega ne vidita. Naš umetnik stoji kakor z zavezanimi očmi na bregu reke našega življenja in ne vidi ničesar, ne ve za ničesar, kakor za svoje sanje. Včasih so veliki dogodki rodili velike umetnike sedaj pa ne najde bujno kipeče življenje našega naroda nobenega umetniškega peresa, ki bi je opisalo. V življenju toliko vsebine, naša umetnost pa popolnoma brez nje. Kdo nam bo razložil to nasprotje!

Dr. L. L.

Kritika mora razveseliti vsak nov pojav na polju slovenske književnosti in mora že a priori biti naklonjen soditi raje milo kot strogo. Vendar ne sme zamolčati napak in pomanjkljivosti. Kakor nas je tudi razveselilo, ko smo zagledali novo slovensko epopejo, vendar moramo priznati, da ima veliko pomanjkljivosti. Ocenjevalec starejše vrste bi se morda obesil na črke in pike, metrum in rime in našel bi tvarine dovolj, da bi napisal par strani ocene. Važnejše kot to je pa tehnična izpeljava dela, karakteristika oseb in razvoj dejanja. Ostanimo samo pri tem. Pesnik si je vzel za predmet junaštvo Istrijanca Lazariča Lindarskega, ki

ŽELEZNIŠKA NESREČA PRI POSTAJI UHERSKO

Paul Bourget: **Skrivnosti srca**. Poslovenil A. Kalkan. V Ljubljani 1910. Založila Katoliška Bukvarna. — Bourgetove črtice, zbrane v navedeni knjižici, so velik kontrast gori omenjene Golarjeve povesti in spisov naših modernih pisateljev sploh. Nobenih votlodonečih besed, nobenih zagonetnih fraz in meglenih, rahlo se zviujajočih sanj. Vse je prozorno, kakor voda gorskega potoka, v kateri se vidi vsak pesek na dnu. Vsaka črtica se začinja z lahkim konverzujočim tonom, se razvija počasi vedno bolj in konča s kakšnim globokim psihološkim problemom. Ton mirne salonske konverzacije se ne izgubi niti za trenotek, niti ko se razpravljajo najbolj strastne duševne emocije. Ta mirni ton učinkuje prijetno in olajšuje neizmerno čitanje, obenem pa odstrani vse nevarnosti, ki bi mogle nastati za čitatelja iz čitanja včasih burno kipečih emocij duše. Samo nekoliko preveč aristokratski se mi zdi za naše razmere; vsled svojega aristokratskega stališča izraža pisatelj včasih tudi kakšno misel, s katero bi se mi ne mogli strinjati, ali predstavlja kakšno stvar v nepravilni luči. Vkljub temu bodo naše med našim ljudstvom mnogo zvestih in hvaležnih čitateljev.

Jan ko Šanda: **„Lazarič Lindarski“**. Povest v verzih. Samozaložba. V Zagrebu 1909. Str. 164. —

je pregnal Francoze iz Istre. Stvar je samanasebi za epopejo malenkostna. Obeta nam, da hoče opevati:

„Kako je meč slovenski, čili
zdrobil meč krvoločni sili.“

Potem pa opeva, kako je avstrijski general Nugent poslal nadporočnika Lazariča s 55 možmi, da prežene Francoze iz Istre, kar se mu je s pomočjo kmetov, ki so pritisnili k njemu, in s pomočjo angleškega brodograjskega res posrečilo. Najbrže bi se pa umaknili Francozi tudi brez njega, ker je njihov položaj po Napoleonovem porazu in po opustitvi ostalih delov ilirske provincije itak postal nevzdržljiv. V svoji četi ima Lazarič narednika Ljubomira. Ko se bližajo neprijatelju, pričinja neki vojak Slavogoj oznanjevati, da so pravzaprav Avstrijci slovenski sovražniki, Francozi pa prijatelji. Razume se, da mora Lazarič tako pohujšljivo govorjenje kaznovati in naroči Ljubomiru, naj odpelje Slavogoja k Nugentu na rzsodbo. Ljubomir je pa, ne vemo zakaj, izpustil med potjo Slavogoja in šel rajši na Lazaričev dom nadlegovat njegovo ženo Zalo. Ker se mu pa ona ni hotela vdati, je odšel k Francozom z namenom, da jim izda Lazariča. Slavogoj jo pa primaha, kmalu ko je Ljubomir odšel,